

1837
2017
ΧΡΟΝΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
Σχολή ΟΠΕ
Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
Σοφοκλέους 1 Αθήνα, Τ.Κ. 105 59

Πολιτισμικές και Κινηματογραφικές Σπουδές

Στόχος της κατεύθυνσης «Πολιτισμικές και Κινηματογραφικές Σπουδές» είναι η παραγωγή ενός επιστημονικού δυναμικού εξειδικευμένου σε θέματα πολιτισμού, τόσο στη συγχρονική όσο και στη διαχρονική τους διάσταση. Ο κινηματογράφος, οι εικαστικές και οι παραστατικές τέχνες, το θέατρο, η λογοτεχνία, ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος, η πόλη, ζητήματα φύλου, αναπαράστασης του σώματος και ηθικής της επικοινωνίας, προσεγγίζονται αυτοτελώς, αλλά και με στόχο να αναδειχθούν οι πολλαπλές μεταξύ τους συνάψεις. Τα εργαστήρια των Οπτικοακουστικών μέσων και Τεχνών και Πολιτιστικής διαχείρισης υποστηρίζουν τα μαθήματα προσφέροντας στους φοιτητές την απαραίτητη τεχνική κατάρτιση για κινηματογραφικές, θεατρικές, ραδιοφωνικές εφαρμογές.

Τα μαθήματα τα οποία θα ενεργοποιηθούν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2017-2018 είναι τα εξής:

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Πολιτισμικές και Κινηματογραφικές Σπουδές

Διδάσκοντες: Μαρία Κομνηνού, Πέπη Ρηγοπούλου, Εύα Στεφανή, Ιουλία Μέρμηγκα

Περιγραφή μαθήματος

Στο μάθημα αυτό δίνεται έμφαση στο διεπιστημονικό διάλογο μεταξύ κινηματογραφικών και πολιτισμικών σπουδών. Στόχος του μαθήματος είναι η εξοικείωση των διδασκομένων με τις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις της διττής φύσης του κινηματογράφου ως τέχνη και ως πολιτιστική βιομηχανία. Ως εκ τούτου το μάθημα αποτελεί μια εισαγωγή τόσο στις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις της τέχνης του κινηματογράφου – θεωρία του μοντάζ, οι ιστορικές πρωτοπορίες, ειδολογικές προσεγγίσεις, η φαινομενολογία του ρεαλισμού, η πολιτική του/της δημιουργού, εθνικές κινηματογραφίες, νεωτερικά κινηματογραφικά ρεύματα, ζητήματα της κινηματογραφικής γλώσσας και σημειολογία, θεωρία της οθόνης, κ.α. – όσο και μια εισαγωγή στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις του κινηματογράφου στο πλαίσιο της Πολιτισμικής Θεωρίας και των Πολιτισμικών Σπουδών -κριτική θεωρία της Σχολής της Φρανκφούρτης, δομισμός/ μεταδομισμός και σημειωτική ανάλυση της κουλτούρας, αποδόμηση, ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις, φεμινιστικές θεωρίες, βρετανικές πολιτισμικές σπουδές, μετααποικιακές θεωρίες κ.ά.

Από τη δεκαετία του '60 σε μία σειρά από αγγλικά πανεπιστήμια και ειδικά στο κέντρο Σύγχρονων Πολιτισμικών Σπουδών του Μπέρμινγχαμ τη δεκαετία του '70 συγκροτήθηκε το φυτώριο για τη συγκρότηση του αιρετικού γνωστικού πεδίου των Πολιτισμικών Σπουδών (Cultural Studies). Οι ιδρυτικές μορφές των βρετανικών πολιτισμικών σπουδών είναι ο R. Hoggart, ο οποίος εννοιολόγησε την κουλτούρα «ως το υφάδι της βιωμένης εμπειρίας», ο R. Williams με τη «δομή του αισθήματος» της κουλτούρας μιας συγκεκριμένης ιστορικά εποχής, ο E. P. Thompson και οι μελέτες του για την εργατική τάξη, ο D. Hebdige και το νόημα του στιλ στις υποκουλτούρες και ο βεβαίως ο Stuart Hall με την έμφαση που έδωσε στην πολιτισμική ηγεμονία και στην πάλη για το νόημα καθώς και στις αναπαραστάσεις της φυλής και του φύλου στα ΜΜΕ και στον κινηματογράφο. Έκτοτε, οι πολιτισμικές σπουδές επεκτάθηκαν και εδραιώθηκαν διεθνώς, περιλαμβάνοντας ενδεικτικά, από τη Γαλλία τη σημειολογική/μυθολογική προσέγγιση του R. Barthes και την έννοια του "πολιτισμικού πεδίου" του P. Bourdieu, μέχρι την Ινδία και την Γκαγιάτρι Σπίβακ, με τις σπουδές των υποδεέστερων (subaltern studies) και με φεμινιστικές και μετααποικιακές θεωρήσεις.

Οι στόχοι των Πολιτισμικών Σπουδών μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Οι Πολιτισμικές Σπουδές εξετάζουν το αντικείμενο τους υπό το πρίσμα του πώς οι πολιτισμικές πρακτικές συνδέονται με τις σχέσεις εξουσίας. Στόχος τους είναι να εξετάσουν πώς οι σχέσεις εξουσίας επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις πολιτισμικές πρακτικές.
- Οι Πολιτισμικές Σπουδές δεν εξετάζουν τον πολιτισμό σαν μία ξεχωριστή οντότητα διαχωρισμένη από το κοινωνικό και πολιτικό της πλαίσιο. Ο στόχος τους είναι να ερμηνεύσουν τον πολιτισμό σε όλες τις σύνθετες μορφές και να αναλύσουν το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο αναδύθηκε.
- Ο πολιτισμός στις Πολιτισμικές Σπουδές εκτελεί δύο λειτουργίες: είναι συγχρόνως το αντικείμενο της μελέτης και ο τόπος της πολιτικής κριτικής και δράσης.
- Οι Πολιτισμικές Σπουδές στοχεύουν να εκθέσουν και να συμφιλώσουν το διαχωρισμό της γνώσης και το διαχωρισμό σε διαισθητική γνώση βασισμένη σε τοπικές κουλτούρες και αντικειμενικές μορφές γνώσης βασισμένες σε όρους με καθολική εμβέλεια. Θεωρούν ότι υπάρχει περιθώριο διαμόρφωσης κοινής ταυτότητας μεταξύ του μελετητή και του αντικείμενου της μελέτης του, μεταξύ του παρατηρητού και αυτού που παρατηρεί.
- Οι Πολιτισμικές Σπουδές ασπάζονται μία ηθική αποτίμηση στην μελέτη της σύγχρονης κοινωνίας και μία ριζοσπαστική θέση στα πολιτικά ζητήματα. Η παράδοση των Πολιτισμικών Σπουδών δεν στοχεύει σε μία μελέτη αποστασιοποιημένη αλλά στο στόχο της κοινωνικής κατασκευής μέσω της κριτικής πολιτικής δράσης.

Στο πλαίσιο των παραπάνω, οι ποιοτικές μέθοδοι προσέγγισης των Πολιτισμικών και Κινηματογραφικών Σπουδών είναι πολλές, και είναι θέμα κάθε φορά επιλογής τους.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

Hill John, Gibson-Church Pamela, (επ.) (2009), *Εισαγωγή στις Κινηματογραφικές Σπουδές. Κριτικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Πατάκης.

Κομνηνού, Μαρία (2001), *Από την Αγορά στο Θέαμα: Μελέτη για τη Συγκρότηση της Δημόσιας Σφαίρας και του Κινηματογράφου στη Σύγχρονη Ελλάδα, 1950-2000*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Κομνηνού, Μαρία, Λυριντζής, Χρήστος (επιμ.) (1998), *Κοινωνία, Εξουσία και ΜΜΕ*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Κομνηνού Μαρία, Ρήγου Μύρτω, (επ.) (2014), *Πολιτικές της Εικόνας. Μεταξύ Εικονολατρίας και Εικονομαχίας*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Μπάρτ Ρολάν (2007), *Μυθολογίες-Μάθημα*, Αθήνα: Κέδρος.

Stam Robert (2006), *Εισαγωγή στη θεωρία του κινηματογράφου*, Αθήνα: Πατάκης.

Stam Robert, Burgoyne Robert, Flitterman-Lewis Sandy (2010), *Νέες προσεγγίσεις στη σημειωτική του κινηματογράφου*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Εργαστηριακό μάθημα: «Οδηγίες διαχείρισης ιστοσελίδας για τον πολιτισμό» από τον συνεργάτη της Κατεύθυνσης Πέτρο Αλεξανδρή

Περιλαμβάνει:

A) Γνωριμία με τα περιβάλλοντα Wordpress, Joomla και Drupal και εκπαίδευση στη διαχείριση ενημερωτικών ιστοσελίδων

B) Ρεπορτάζ για το διαδίκτυο

Γ) Τεχνολογικές εφαρμογές, που χρησιμοποιούνται από τους δημοσιογράφους του διαδικτυακού ρεπορτάζ

Όλα τα παραπάνω θα παρουσιάζονται υπό το πρίσμα των πολιτισμικών / κινηματογραφικών σπουδών, με στόχο αφ' ενός οι σπουδαστές να ασκηθούν σε πραγματικό υπόβαθρο με τη δημιουργία πειραματικής διαδικτυακής πύλης για τις ανάγκες του μαθήματος και αφ' ετέρου να αφήσει το Π.Μ.Σ. το ηλεκτρονικό «ίχνος» του.

Εργαστηριακό μάθημα: «Αναζήτηση εξειδικευμένων πληροφοριών από Βάσεις Δεδομένων στις Πολιτισμικές και Κινηματογραφικές Σπουδές» από την συνεργάτιδα της κατεύθυνσης Ασημίνα Περρή

Το μάθημα έχει ως σκοπό να διδάξει τους φοιτητές να κατανοήσουν το εύρος των πληροφοριών που υπάρχουν στον κλάδο τους και να τους βοηθήσει να αναγνωρίζουν τα είδη των εργαλείων που μπορούν να έχουν στα χέρια τους ώστε να πραγματοποιούν στοχευμένη αναζήτηση για τις ανάγκες της ερευνητικής τους εργασίας.

Περιλαμβάνει:

A) Εισαγωγή – Εξειδικευμένη Πληροφοριακή ανάγκη – Ορισμός Βάσεων Δεδομένων και Πηγών αναζήτησης εξειδικευμένων πληροφοριών.

B) Γενικά εργαλεία που υπάρχουν σε Διεθνές Επίπεδο στον κλάδο των Κοινωνικών Επιστημών. Δωρεάν αλλά και έγκυρα ερευνητικά εργαλεία.

Γ) Ειδικά Εργαλεία και Βάσεις Δεδομένων ανά Επιστημονικό Κλάδο Πολιτιστικές Σπουδές, Κινηματογραφικές Σπουδές, Άλλοι συναφείς κλάδοι όπως Θεατρικές Σπουδές, Τέχνη, Μουσεία κλπ.

Εικόνα, βλέμμα και φύλο στον κινηματογράφο

Διδάσκοντες: **Ιωάννα Αθανασάτου, Δημήτρης Παπαχαλαράμπους**

Περιγραφή μαθήματος

Το περιεχόμενο του μαθήματος περιλαμβάνει τις εξής **θεματικές ενότητες**:

- Το δεύτερο φεμινιστικό κύμα και η κριτική κινηματογράφου.
- Ψυχανάλυση και Θεωρία Κινηματογράφου. Οπτικές απολαύσεις και ζητήματα θέασης. Κριτική προσέγγιση του κλασσικού κινηματογράφου του Χόλμγουντ (LauraMulvey).
- Αναπαραστάσεις της έμφυλης βίας στον κινηματογράφο (κλασσικό, εναλλακτικό μοντέλο).
- Προβλήματα φεμινιστικής αισθητικής. Η θέση της γυναίκας στην αναπαράσταση.
- Έμφυλα πρότυπα στον ελληνικό μεταπολεμικό κινηματογράφο. Γυναίκες δημιουργοί στον Κινηματογράφο της Μεταπολίτευσης.
- Σύγχρονες μεταγραφές της αρχαίας τραγωδίας στον Κινηματογράφο-Έμφυλες διαστάσεις
- Παραστασιακές επιτελέσεις του φύλου (Judith Butler). Νέες εννοιολογήσεις του φύλου στον κινηματογράφο της μετανεωτερικότητας (φύλο, φυλή, εθνικότητα).

Φιλμογραφία (Ενδεικτικά από τις διδακτικές προβολές του μαθήματος)

Γαλάζιος Άγγελος, Στέλλα, Φαίδρα, Τρωάδες, Μερικοί το προτιμούν καντό, Η τιμή της αγάπης, Φρίντα, Αρσενικό θηλυκό, Νανούρισμα. Το γάλα της θλίψης, Ο δρόμος προς τη Δύση, Ο κύκλος

Ενδεικτικά στοιχεία βιβλιογραφίας

1. JanetMcCabe, *Κινηματογράφος και Φεμινισμός*, επιμέλεια Ιωάννα Αθανασάτου, μτφρ. Ε. Πυρπάσου, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2007
2. Από το βιβλίο της L. Mulvey, *Οπτικές και άλλες απολαύσεις*, επιμέλεια Μ.Κομνηνού, μτφρ. Μ. Κουλεντιανού, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005
3. Από το βιβλίο Κατερίνα Σαρικάκη, Λίζα Τσαλίκη(επιμ), *Μέσα Επικοινωνίας, Λαϊκή Κουλτούρα και Βιομηχανία του Σέξ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2011

Δυνατότητα περαιτέρω μελέτης στους διαδικτυακούς τόπους

www.thefylis.uoa.gr/fylopedia/index.php,

www.genderstudies-panteion.gr

youtube.com/watch?v=RIY1h8FUy9E (αφιέρωμα της εκπομπής «Άξιον Εστί» της EPT3 στη θεματική «Κινηματογράφος και Φεμινισμός»).

Εργαστηριακό μάθημα: Από τη συνεργάτιδα της κατεύθυνσης Δέσποινα Μουζάκη

Όψεις του δημοσίου και ιδιωτικού βίου στον δυτικό πολιτισμό

Διδάσκων: Βασίλης Καραποστόλης

Περιγραφή μαθήματος

Κεντρικός στόχος του μαθήματος είναι να συσχετίσει ορισμένες βασικές αντιλήψεις και αξίες με τη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς στις δυτικές κοινωνίες των νεώτερων χρόνων. Οι άξονες στους οποίους θα κινηθούν τα μαθήματα είναι οι ακόλουθοι:

- Οίκος και Πόλις στις αρχαίες και νεώτερες κοινωνίες.
- Ο μόχθος, η εργασία, η πράξη -προσδιορισμός της σημασίας αυτών των δραστηριοτήτων σε σχέση με την κυρίαρχη, σε κάθε ιστορική περίοδο, στάση απέναντι στη ζωή και τον κόσμο.
- Η αντιμετώπιση των αντιξοοτήτων - Αναδρομή στη γένεση και την εξέλιξη του παραμυθητικού (παρηγορητικού) λόγου από την κλασική αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή.
- Η δημόσια σφαίρα ως πεδίο παρουσίασης του "εαυτού" και των έργων του - Η διεκδίκηση της κοινωνικής επιτυχίας, της αναγνώρισης και της φήμης.

Εργαστηριακό μάθημα: «Η Χορηγία ως ένα σύγχρονο μέσο χρηματοδότησης του πολιτισμού» από τον συνεργάτη της κατεύθυνσης Θεοκλή-Πέτρο Ζούνη

Περιλαμβάνει:

Η χορηγία αποτελεί ένα σύγχρονο και δυναμικό μέσο χρηματοδότησης των πολιτιστικών φορέων (οργανισμών και μονάδων) καθώς και των πολιτιστικών τους εκδηλώσεων και προγραμμάτων. Διαμέσου της χορηγίας μπορεί να πραγματοποιηθεί με εύστοχο τρόπο η μεταφορά πόρων από τον ιδιωτικό (επιχειρηματικό) τομέα στο δημόσιο και κοινωνικό τομέα όπου σημαντικό τμήμα του αποτελούν οι τέχνες και ο πολιτισμός.

Οι εταιρείες-χορηγοί χρησιμοποιούν τη χορηγία ως ένα «εργαλείο» στα πλαίσια της επικοινωνιακής τους πολιτικής που περιλαμβάνει ενέργειες marketing, κοινωνικής πολιτικής και πολιτικής εξωτερικών εταιρικών σχέσεων (corporate affairs). Ειδικότερα, ο ρόλος της χορηγίας μέσα στην επικοινωνιακή πολιτική της εταιρείας είναι ότι η εταιρεία μέσω των χορηγιών της μπορεί να προβάλλει εύστοχα το κοινωνικό της πρόσωπο παράλληλα με την επιχειρηματική και επαγγελματική της εικόνα. Το κοινωνικό αυτό πρόσωπο μπορεί να αφορά είτε την ίδια την εταιρεία-χορηγό, είτε τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες της.

Η επιτυχία του θεσμού της χορηγίας εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από την ενεργή συμβολή και συμμετοχή των πολιτιστικών φορέων στα χορηγικά δρώμενα. Οι

στόχοι των πολιτιστικών φορέων από την επιχειρηματική χορηγία είναι όχι μόνο η εξασφάλιση πόρων για την υλοποίηση των πολιτιστικών τους προγραμμάτων, αλλά και η ενίσχυση της αίγλης και της φήμης τους μέσω μίας επιτυχημένης χορηγικής συνεργασίας καθώς και η δημιουργία κατάλληλου κλίματος για τη ενίσχυση των επαφών τους με μέλη του πνευματικού, πολιτιστικού, πολιτικού και επιχειρηματικού κόσμου. Η στρατηγική (καθορισμός της χορηγικής πρότασης, έρευνα της χορηγικής αγοράς, και καθορισμός χορηγικού χρονοδιαγράμματος) που ακολουθούν οι πολιτιστικοί φορείς κατά την αναζήτηση χορηγών αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία των πολιτιστικών τους προγραμμάτων. Βασικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα ενός χορηγούμενου φορέα κατά την υλοποίηση της στρατηγικής αναζήτησης χορηγίων είναι να παρουσιάσει μια αξιόπιστη και ελκυστική χορηγική πρόταση. Τα κύρια μέρη μίας ολοκληρωμένης χορηγικής πρότασης είναι : (α) η περιγραφή του υποψήφιου χορηγούμενου φορέα, (β) η περιγραφή του υποψήφιου χορηγούμενου προγράμματος, (γ) τα επικοινωνιακά, οικονομικά και άλλα αντισταθμίσιμα που είναι σε θέση ο φορέας να παρέχει στα πλαίσια της χορηγικής συνεργασίας, καθώς και (δ) ο προϋπολογισμός του υποψήφιου χορηγούμενου προγράμματος.

Εργαστηριακό μάθημα: «Αθήνα: Πόλη και Κοινωνία» από τη συνεργάτιδα της Κατεύθυνσης Ελένη Τζουμάκα

ΑΘΗΝΑ: ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Περιλαμβάνει:

A) Εισαγωγή

Συνοπτική παρουσίαση θεωρητικών προσεγγίσεων της πόλης που εντάσσονται στο διεπιστημονικό πεδίο των Πολιτισμικών Σπουδών. Συνδυασμός – σύγκριση με προσεγγίσεις της πόλης που προέρχονται από άλλους επιστημονικούς χώρους. Έμφαση σε κομβικές έννοιες και οπτικές που απαντούν στις μελέτες για την πόλη. Ενδεικτικά αναφέρω τη νοητική εικόνα της πόλης (εμπεριέχει και το ουτοπικό στοιχείο), την έννοια της μνήμης, την πόλη ως έργο και ως έργο τέχνης, τη διάσταση του θεάματος, την πόλη ως κείμενο, την περιπλάνηση, τους πολιτισμούς των πόλεων, τις σχέσεις εξουσίας όπως αυτές αποτυπώνονται στην εικόνα της πόλης.

B) Η περίπτωση της Αθήνας

Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ της πόλης και της κοινωνίας της. Σύντομη αναδρομή στη διαμόρφωση της αθηναϊκής κοινωνίας, των επιμέρους κοινωνικών ομάδων που την αποτελούν και των βασικών χαρακτηριστικών τους. Σημαντικοί σταθμοί αυτής της πορείας. Οι στάσεις των πολιτών απέναντι στις επίσημες πολιτικές ρύθμισης του αστικού χώρου και οι μηχανισμοί μέσω των οποίων οι ίδιοι συμμετέχουν στη διαμόρφωση της εικόνας της πρωτεύουσας. Το αποτύπωμα των επιμέρους κοινωνικών ομάδων στον αστικό χώρο. Η ιδεατή και η πραγματική πόλη, η μνήμη και η λήθη, το ιδιωτικό και το δημόσιο. Παλαιές και νέες προκλήσεις.

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Σκηνικές και κινηματογραφικές αναπαραστάσεις: από τον Σαίξπηρ στον Μπέκετ

Διδάσκοντες: Μυρτώ Ρήγου, Θωμάς Τσακαλάκης

Περιγραφή μαθήματος

1. Η σκηνή του μαθήματος: Παιχνίδι και κρίση ως τα σκηνικά προϋποτιθέμενα της θεωρητικοποίησης (θεατής και ηθοποιός).

A. Σκηνή της θεωρίας:

α) Το μάθημα ως σκηνή και η επανάληψη του εκπαιδευτικού παιχνιδιού: η γνώση ως μεταβίβαση, η μεταβιβαστική επανάληψη, η άλλη σκηνή του ασυνειδήτου, η ψυχική πραγματικότητα, η επιθυμία και η επιστροφή τού απωθημένου ως φάσματος.

β) Το μάθημα-Άμλετ: μία φροϋδική ανάγνωση της παντομίμας ως σκηνοθεσίας και επίκλησης φαντασμάτων. Η καταγωγή του φαντάσματος, το φάντασμα της καταγωγής, η δομή του καταγωγικού φαντάσματος: «tobeornottobe».

B. Σκηνή της θεωρίας και του θεάτρου: Η διασταύρωση θεωρίας και θεάτρου (από το αρχαίο «θεωρείν»).

α) Το μάθημα-Οιδίπους: διαφορά τραγωδίας και δράματος.

β) Η σκηνή τού φιλοσόφου: η αλήθεια ως μεταφορά.

2. Το μάθημα της σκηνής: Η σκηνή ως θεωρησιακό αντικείμενο.

A. Θεωρία της σκηνής

α) Η σκηνή ως πολιτική απειλή: Η φιλοσοφική και κριτική παράδοση της σκηνικής όψης του θεάτρου (από τον Πλάτωνα έως τον Ρουσσώ και τον Ντεμπόρ).

β) Ιστορικο-φιλοσοφική θεώρηση της έννοιας της φαινομενικότητας: Πλάτων, νεοπλατωνική χριστιανική θεολογία, εποχή του μπαρόκ (η σύγκρουση είναι και φαίνεσθαι στην ελισσαβετιανή εποχή).

γ) Η σύγκρουση αντιγράφου και ομοιώματος την εποχή του Σαίξπηρ: το θέατρο ως ομοίωμα του κόσμου και η αναζήτηση της ταυτότητας ως παιχνίδι στη σχέση ηθοποιού και ρόλου. Το παράδειγμα του Άμλετ ως σκηνικό παιχνίδι ανάμεσα στο πρωτότυπο, το αντίγραφο και το ομοίωμα. Η μεταφυσική εννοιολογική αντίθεση φαινομενικότητας/πραγματικότητας στο κινηματογραφικό μέσο. Η διαλεκτική τού

«απατηλού» φιλικού πλαισίου με τον «πραγματικό» κόσμο. Ο κινηματογραφικός φακός ως —ακόμα μία— μεταφορά για το επικίνδυνο συμπλήρωμα της γραφής.

B. Ανάλυση του σκηνικού φαινομένου:

Το παράδοξο της σκηνής.

Γ. Η μεταφυσική του κλασσικού θεάτρου:

Η ειδητική-παραστατική θεώρηση της μορφής.

Δ. Ο μεταδραματικός θεατρικός μηχανισμός:

α) Η προ-ιστορία του νέου θεάτρου στις ιστορικές πρωτοπορίες (Αρτώ, σουρεαλισμός, θέατρο του παραλόγου, ποιητικό θέατρο, καταστασιακοί / σιτουασιονισμός).

β) Η εξέλιξη του σύγχρονου θεάτρου και η επίδραση των μέσων. Η εποχή του Σαίξπηρ στον γαλαξία του Γουτεμβέργιου: «Μπαίνει ο Άμλετ διαβάζοντας ένα βιβλίο».

γ) Παραδείγματα σύγχρονου θεάτρου.

δ) Μεταδραματικοί συγγραφείς: Μπέκετ-Μύλλερ (*Μηχανή Άμλετ*)

3. Κινηματογραφικές αναπαραστάσεις

Ανάλυση ποικίλων φιλικών εκδοχών τού Άμλετ, το μοναδικό κινηματογραφικό εγχείρημα του Μπέκετ (, με τον Μπάστερ Κήτον), και η τηλεοπτικοποιημένη παντομίμα τού Μπέκετ *Πράξη Χωρίς Λόγια*.

4. Μηχανή Άμλετ

Αναγνωστικές προσεγγίσεις τού Άμλετ: επικοινωνιακή, φιλοσοφική, ιστορικο-πολιτική, ψυχαναλυτική.

5. Μηχανή Μπέκετ

A. Παράλογο και Παράδοξα:

α) Σύγκλιση των τροχιών τού παραδόξου, του παραλόγου και του ιδιότυπου μπεκετικού χιούμορ: γεννήματα εναντιολογίας ως προς τις οντολογικές, επικοινωνιακές και επιστημολογικές βεβαιότητές μας. Η μπεκετική «humotopia» ως πιθανή ριζοσπαστική προοπτική σε σχέση με τους μεταφυσικούς προβληματισμούς μας.

β) Το παράλογο ως «ακροαματική διαδικασία με θέμα το νόημα» (Adorno) και ως επαναδιατύπωση των φιλοσοφικών διερωτήσεών μας. Τα αυτοαναφορικά παράδοξα και οι συνεπαγωγές τους στην υποτιθέμενη «έμπεδο» γνώση και την «επιτυχή» επικοινωνία.

B. Φαντάσματα:

α) Η *ανθρωποκεντρική* έπαρση σε κοσμολογικό, βιολογικό, και ηθικο-πολιτικό επίπεδο.

β) Η αυτοσυνειδησία και το παράδοξο του Bertrand Russell.

γ) Ο Γκοντό, η *sensus communis* και το υπερβατολογικό σημαϊνόμενο.

6. Εκλεκτικές Συγγένειες Σαίξπηρ-Μπέκετ

Διακειμενικές αναφορές του Μπέκετ στα σαιξπηρικά έργα, θέατρο-εν-θεάτω, μεταδραματικά στοιχεία, και σύγχρονη ιλαροτραγωδία.

Εργαστηριακό μάθημα: Από τη συνεργάτιδα Η κυρία Ρούλα Πατεράκη υποστηρίζει τους θεματικούς άξονες του μαθήματος με τη διδασκαλία της στα πλαίσια του θεατρικού εργαστηρίου της.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Ακρόντ Π., *Σαίξπηρ Η βιογραφία*, Μικρή Άρκτος, Αθήνα 2010.

Barthes Roland, *Μυθολογίες Μάθημα*, Κέδρος, Αθήνα, 1979.

Baudrillard J., *Simulacra and Simulation*, The University of Michigan Press, 1994.

Baudrillard J., *Η Καταναλωτική Κοινωνία*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη, 2005.

Bloom H., *The Invention of the Human*, Riverhead Books, Νέα Υόρκη, 1998.

Bradley A. C., *Shakespearean Tragedy*, MacMillan St. Martin's Press, Νέα Υόρκη, 1969.

Debord Guy, *Η Κοινωνία του Θεάματος*, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1986.

Derrida Jacques, *Θέσεις*, Πλέθρον, Αθήνα, 2006.

Έσλιν Μάρτιν, *Το Θέατρο τού Παραλόγου*. Δωδώνη, Αθήνα, 1996.

Freud Sigmund, *Το Ευφυλόγημα και η Σχέση του με το Ασυνείδητο*, Πλέθρον, Αθήνα, 2009.

Girard R., *Το εξιλαστήριο θύμα Η βία και το ιερό*, Εξάντας, Αθήνα, 1991.

Girard R., *Σαίξπηρ Οι φλόγες της ζηλοτυπίας*, Εξάντας-Νήματα, Αθήνα, 1993.

Kermode Frank, *Όλος ο κόσμος μια σκηνή Η εποχή του Σαίξπηρ*, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2011.

Κοττ Γιαν, *Σαίξπηρ, ο σύγχρονός μας*, Ηριδανός, Αθήνα, 1970.

Πλωρίτης Μ., *Ο πολιτικός Σαίξπηρ Η τραγωδία της εξουσίας*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.

Πολίτη, Τζ., *Στα Όρια της Γραφής: Δοκίμια για τους Μπέκετ, Τζόυς, Κάφκα, Άγρα*, Αθήνα, 1999.

Ρήγου Μ., *Ο αναγνώστης Άμλετ*, Πλέθρον, Αθήνα, 2009.

Ρήγου Μ., «Μπέκετ, ο Αμετάφραστος», *Μετάφραση* 11, 2007.

Τσακαλάκης Θ., *Χιούμορ, Επικοινωνία, Πολιτική: Η Μηχανή Μπέκετ*, Πατάκης, Αθήνα, 2013.

Ζητήματα καλλιτεχνικής δημιουργίας

Διδάσκουσες: Ευαγγελία Διαμαντοπούλου, Έλλη Φιλοκύπρου, Μαρίνα Ρήγου

Περιγραφή μαθήματος

Η διερεύνηση ζητημάτων καλλιτεχνικής δημιουργίας θα πραγματοποιηθεί σε δύο όμορα πεδία: των εικαστικών τεχνών και της ποίησης. Στόχος της διττής αυτής διερεύνησης είναι να δοθεί στους φοιτητές η δυνατότητα να αντιληφθούν έμπρακτα τον ενδοδιάλογο διαφορετικών ειδών και μορφών τέχνης, να μελετήσουν προβληματισμούς που αφορούν και απηχούν την εποχή μας, καθώς και να εξοικειωθούν με τη μεθοδολογία που απαιτείται στις πολιτισμικές σπουδές.

Α) Ζητήματα καλλιτεχνικής δημιουργίας στο πεδίο των εικαστικών τεχνών

Σε μία πρώτη προσπάθεια γνωριμίας με την οπτική αφήγηση των εικόνων, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές καλούνται να μελετήσουν ερμηνευτικές μεθόδους της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Προχωρώντας από την θεωρία στην πράξη, αξιοποιούνται οι θεωρίες και τα μεθοδολογικά εργαλεία που προκύπτουν από αυτές για την ανάλυση τέχνηργων του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα, με αναφορά: α) στην οπτική τους μαρτυρία-αφήγηση ως προς τον χώρο, τον χρόνο, τα πρόσωπα και την δράση και β) στην περιπέτεια της δημιουργίας, την εικαστική σκηνοθεσία, τις τεχνικές και τα υλικά κατασκευής. Προς αυτή την κατεύθυνση και για την ασφαλή παρακολούθηση της καλλιτεχνικής συνέχειας, επιλέγονται συγκεκριμένοι δημιουργοί που εκπροσωπούν τόσο την γενιά του '30 όσο και τους πρωτοπόρους της γενιάς του '70 καθώς και τους ενεργούς καλλιτέχνες της εποχής μας.

Για την εμπέδωση και ολοκλήρωση της ανάγνωσης έργων τέχνης, οι φοιτητές αναλαμβάνουν την εκπόνηση εργασίας με θέμα την εμπειριστατωμένη διερεύνηση της

καλλιτεχνικής αφήγησης – σκηνοθεσίας σε συγκεκριμένη ενότητα του έργου ενός σύγχρονου καλλιτέχνη. Η εργασία αυτή βασίζεται: α) στην παρεχόμενη βιβλιογραφία, β) στην εφαρμογή των μεθόδων προσέγγισης της καλλιτεχνικής δημιουργίας και γ) στην συνέντευξη – όταν αυτή απαιτείται - από τον δημιουργό με την καθοδήγηση της δρ. Μαρίνας Ρήγου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Barthes Roland (1988), *Εικόνα – Μουσική – Κείμενο*, μτφρ. Γ. Βέλτσος, Πλέθρον, Αθήνα.

Barthes Roland (2007), *Μυθολογίες – Μάθημα*, μτφρ. Καίτη Χατζηδήμου, Κέδρος, Αθήνα.

Benjamin Walter (2013), *Για την τέχνη*, μτφρ. Αντώνης Οικονόμου, Πλέθρον, Αθήνα.

Berger John (1980), *Η εικόνα και το βλέμμα*, μτφρ. Ζ. Κονταράτου, Οδυσσέας, Αθήνα.

Burke Peter (2003), *Αυτοψία – Οι χρήσεις των εικόνων ως ιστορικών μαρτυριών*, μτφρ. Α.Π.Ανδρέου, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Derrida Jacques (1987), *The truth in painting*, trans. Geoff Bennington and Ian Mc Leod, University of Chicago Press

Gombrich E.H. (1960), *Art and illusion*, Phaidon, London.

Haskell Francis (2012), *Η ιστορία και οι εικόνες της*, μτφρ. Α. Τσοτσουρού – Δ. Κοσμίδης, Νεφέλη, Αθήνα.

Πανόφσκι Έρβιν (1991), *Μελέτες εικονολογίας*, μτφρ. Α. Παππάς, Νεφέλη, Αθήνα.

Schapiro Meyer (1982), *Style, artiste et societe*, Gallimard, Paris.

Φουκώ Μισέλ (1986), *Οι λέξεις και τα πράγματα*, μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, Γνώση, Αθήνα.

B) Ζητήματα καλλιτεχνικής δημιουργίας στο πεδίο της λογοτεχνίας

Ο στόχος της διερεύνησης είναι διττός: αφενός να μελετήσουν οι φοιτητές σημαντικά λογοτεχνικά κείμενα, αφετέρου να εφοδιαστούν με τα απαραίτητα εργαλεία για το ξεκλείδωμα της ‘δύσκολης’ μοντέρνας λογοτεχνίας. Η λογοτεχνική γραφή συνιστά θεμελιώδη πράξη επικοινωνίας· προκειμένου όμως να πραγματωθεί, απαιτείται ο συνδυασμός της με την εξίσου θεμελιώδη πράξη της ανάγνωσης. Η ενεργοποίηση του αναγνώστη είναι ένα βασικό ζητούμενο της νεωτερικότητας και του σύγχρονου πολιτισμού. Η ενεργοποίηση αυτή, για να είναι ουσιαστική, δεν μπορεί να σημαίνει την άκριτη υποκειμενική πρόσληψη του έργου. Η προσωπική ματιά και ευαισθησία

του αναγνώστη λειτουργούν αληθινά μόνο όταν προϋποτίθεται η γνώση του κοινωνικοϊστορικού και ιδεολογικού γίνεσθαι μέσα στο οποίο έχει παραχθεί το έργο, αλλά και των μεθόδων με τις οποίες μπορεί να προσεγγιστεί.

Προκειμένου να έχουμε τη δυνατότητα να συζητήσουμε ποικίλες όψεις του λογοτεχνικού γίνεσθαι, όπως: τη σχέση της λογοτεχνίας με την κοινωνία, τη σχέση της λογοτεχνίας με άλλες τέχνες, λογοτεχνικά ρεύματα και είδη, θα μελετήσουμε έναν ποιητή του οποίου το έργο είναι σαφώς πολυδιάστατο: τον Γιάννη Ρίτσο. Στρατευμένη και εσωστρεφής ποίηση· πολύστιχα και επιγραμματικά ποιήματα, μονόλογοι με θεατρική υφή και μελοποιημένα ποιήματα· πολιτική και έρωτας· επικοινωνιακή βούληση και αίσθηση απομόνωσης, ταυτότητα και ετερότητα: αυτοί είναι κάποιοι από τους άξονες στους οποίους θα κινηθούμε μελετώντας μια επιλογή από το συναρπαστικό έργο του Ρίτσου.

Οι εργασίες οι οποίες θα εκπονηθούν θα αφορούν την εκ του σύνεγγυς προσέγγιση μιας ή περισσότερων συλλογών ή συνθέσεων, με άξονα κάποιο βασικό θέμα. Οι εργασίες αυτές θα αποτελέσουν τον πυρήνα ραδιοφωνικών εκπομπών, για τις οποίες οι φοιτητές θα καθοδηγηθούν από την Δρ. Μαρίνα Ρήγου, μελετώντας, παράλληλα με τα κείμενα, ζητήματα που αφορούν στη μελοποίηση ή στην παράσταση έργων του Ρίτσου, καθώς και στα βιώματα του ποιητή.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Eagleton Terry, *Literary Theory. An Introduction*, Oxford, Blackwell, 1983
(μεταφρασμένο και στα ελληνικά από τον Μιχάλη Μαυρωνά, Αθήνα, Οδυσσέας, 1989)

Culler Jonathan, *Structuralist Poetics*, London, Routledge and Kegan Paul, 1975.

Sturrock John, ed., *Structuralism and Since. From Lévi Strauss to Derrida*, Oxford U.P., 1982.

Jefferson Ann and Robey David, eds., *Modern Literary Theory. A Comparative Introduction*, London, Batsford Ltd., 1986

Hawthorn Jeremy, *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο*, μτφρ. Μαρία Αθανασοπούλου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρίτης, 2012.

Μπάρρυ Πήτερ, *Γνωριμία με τη θεωρία. Μια εισαγωγή στη λογοτεχνική και πολιτισμική θεωρία*, μετφρ. Αναστασία Νάτσινια, Βιβλιόραμα, 2013.

Selden Raman, επιμ., *Από τον φορμαλισμό στον μεταδομισμό* [Ιστορία της θεωρίας της λογοτεχνίας, τ. 8], θεώρηση της μετάφρασης: Μίλτος Πεχλιβάνος, Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2004.

Για τον Ρίτσο:

Ξεκινάμε, εννοείται, τη μελέτη από την πηγή: το έργο του Ρίτσου βρίσκεται εκδομένο στον Κέδρο, όπου έχει εκδοθεί και μια πολύ καλή Ανθολογία της ποίησής του από τη Χρύσα Προκοπάκη (2000).

Ενδεικτικές μελέτες:

Μακρυνικόλα Αικ., επιμ. *Αφιέρωμα στον Γιάννη Ρίτσο*, Κέδρος, 1981.

Προκοπάκη Χρύσα, *Η πορεία προς την Γκραγκάντα ή οι περιπέτειες του οράματος*, Κέδρος, 1981.

Διαλησμάς Στέφανος, *Εισαγωγή στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου*, Επικαιρότητα, 1984.

Μπήαν Πήτερ, *Αντίθεση και σύνθεση στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου*, επιμ. Αικ. Μακρυνικόλα, Κέδρος, 1980.

Σαντζίλιο Κρεσέντσιο, *Μύθος και ποίηση στον Ρίτσο*, μτφρ. Θόδωρος Ιωαννίδης, Κέδρος, 1978.

Φιλοκύπρου Έλλη, *Η αμείλικτη ευεργεσία. Όψεις της σιωπής στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου*, Βιβλιόραμα, 2004.

Κόκορης Δημήτρης, επιμ. *Εισαγωγή στην ποίηση του Ρίτσου*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2009.

Ο ποιητής και ο πολίτης Γιάννης Ρίτσος. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, επιμ. Αικ. Μακρυνικόλα, Σ. Μπουρνάζος, Κέδρος και Μουσείο Μπενάκη, 2008.

Αφιερώματα περιοδικών, καθώς και μεμονωμένα άρθρα (η βιβλιογραφική πλοήγηση θα γίνει ανάλογα με το θέμα που θα επιλέξει ο καθένας).

Μάθημα επιλογής από άλλη κατεύθυνση του ΠΜΣ